

OSOBA I SPORT. JAN PAWEŁ II O WYCHOWAWCZEJ ROLI SPORTU

Sport jest jedną z najbardziej popularnych dziedzin życia współczesnego człowieka. Imprezy sportowe, które odbywają się na całym świecie z reguły cieszą się wielkim zainteresowaniem. Gromadząc setki tysięcy ludzi, stają się zauważalnym fenomenem współczesnego życia społecznego. Dzięki środkom komunikacji, które ułatwiają przepływ informacji między ludźmi, wciąż zyskują na popularności i zdobywają nowych zwolenników. Wśród nich największy odsetek stanowi młodzież. Te same środki przekazu od czasu do czasu informują opinię publiczną o zjawiskach negatywnych związanych ze światem sportu. Należą do nich: agresja i wandalizm kibiców, korupcja wśród sędziów i działaczy sportowych, używanie środków dopingujących i ustawianie wyników. Zjawiska te zagrażają przede wszystkim zdrowiu zawodników, dobremu imieniu trenerów i działaczy oraz mieniu społecznemu. Wiele osób zaangażowanych w świecie sportu podkreśla zanik wrażliwości na piękno, przyjaźń, pomoc, solidarność, szacunek i uczciwą grę. Według nich liczą się tylko wyniki, coraz lepsze rezultaty i korzyści finansowe¹.

Z tego, że szeroko rozumiany sport jest społecznym fenomenem, który bardzo sugestywnie oddziałuje na młodego człowieka i jego wychowanie, doskonale zdawał sobie sprawę Jan Paweł II. W swoim nauczaniu mocno podkreślał, że sport jest okazją i szansą, by młodemu człowiekowi „nadawać właściwe ukierunkowanie, wspierać i prowadzić tak, aby w sposób pozytywny mógł rozwijać wszystkie swoje możliwości”². Dla Papieża sport był dziedziną, w której można rozwijać i kształtować ewangeliczne talenty. Wiedział, że czynne uprawianie sportu wyrabia osobowość i charakter, wpływa na postawy człowieka i jego wybory życiowe³. W tym kontekście uzasadnione wydaje się sięgnięcie do wielkiego skarbcza myśli i refleksji, jakie pozostawił Jan Paweł II na temat sportu. Papież-Polak, bez wątplenia niekwestionowany autorytet

1 A. Partyka (2000) *Poprzeczkę wieszam wysoko*. „Magazyn Olimpijski” nr 4, s. 2-5.

2 Jan Paweł II (1990) *Kościół broni wartości sportu. Inauguracja Stadionu Olimpijskiego w Rzymie*. „Osservatore Romano” nr 6, s. 32.

3 *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”* [w:] M. Przybył (red.) (2002) *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*. Poznań, s. 61.

moralny w dziedzinie polityki, ekonomii, kultury i życia społecznego, może być punktem odniesienia dla wielu pokoleń również w świecie sportu⁴.

Kultura i sport

Do pełnego człowieczeństwa jednostka dochodzi poprzez korzystanie z dóbr kultury i wartości naturalnych, które ściśle ze sobą się wiążą. „Pierwszym i podstawowym zadaniem kultury w ogóle i każdej zarazem kultury jest wychowanie”⁵ Według założeń Soboru Watykańskiego II, kultura w znaczeniu ogólnym oznacza te dobra, poprzez które osoba rozwija uzdolnienia własnego ciała i ducha. Celem kultury staje się rozwój osoby, a poprzez nią społeczeństwa, do którego ona należy. Jan Paweł II mówi: „Człowiek żyje prawdziwie ludzkim życiem dzięki kulturze”⁶. Do podstawowych zadań kultury należy zatem wychowanie. „W wychowaniu bowiem chodzi o to, żeby człowiek stawał się coraz bardziej, żeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, żeby bardziej był, a nie tylko więcej miał”⁷ Zadaniem kultury jest również kształtowanie człowieka w wymiarze humanistycznym. Prawdziwy humanizm ułatwia wychowanie osoby pełnej, zintegrowanej i odpowiedzialnej. Kultura poprzez wychowanie powinna ułatwić zrozumienie osobie jej transcendencję nad rzeczami, zapobiec procesowi ulegania konsumizmowi i materializmowi, przestrzegać przed jednostronnym korzystaniem z technologii i wiedzy ukierunkowanym na materialny zysk. Papież, mówiąc o roli kultury, przestrzega, że w dzisiejszym świecie w miejsce poszanowania osoby, zaczyna dominować imperatyw zabijania życia, a w miejsce prawdy, wchodzi imperatyw półprawd, sensacji, koniunkturalizmu i sławy⁸.

Kultura jako dzieło człowieka rozwijając jego myślenie, twórczość i działanie, kształtuje całą osobę ludzką. W przypadku źle uformowanego sumienia, kultura szeroko rozumiana, staje się źródłem działania dla przyjemności, doraźnego zysku, buduje w człowieku płytki humanizm pozbawiony wartości. Kultura ze względu na to, że posiada wymiar społeczny, buduje i tworzy życie społeczne. Dlatego jej szczególnym zadaniem jest tworzenie kultury i cywilizacji miłości⁹ Sport, jako jedna z najbardziej popularnych i podziwianych form aktywności ludzkiej, w sposób znaczący wpływa na kształt kultury, będąc powiązany z nią na wielu płaszczyznach. Jan Paweł II często

4 Jan Paweł II (2000) *Sport misją i świadectwem*. 29.10.2000 – *Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański*, www.JanPawelIIiSport.htm, 30.05.2005, s. 1-2.

5 Jan Paweł II (1986) *W imię przyszłości kultury* [w:] Jan Paweł II, *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*. Rzym, s. 71.

6 *Op. cit.*, s. 67.

7 *Op. cit.*, s. 68.

8 *Op. cit.*, s. 69.

9 *Op. cit.*, s. 152.

przywoływał znaczenie sportu w myśli św. Piotra. Dla niego sport był nie tylko metaforą ideałów etycznych i religijnych, ale dostrzegał w nim element kultury i cywilizacji, który kształtował wewnętrzną strukturę osoby¹⁰.

Dzięki nowoczesnym mass mediom coraz liczniejsze grupy ludzi poznają współczesną rzeczywistość, życie społeczne, relacje, układy i prawa rządzące światem, które z kolei mają wpływ na poszczególne państwa, a nawet na całe społeczeństwa. Podobnie wydarzenia sportowe dawno przekroczyły zainteresowania jednostkowe, a stały się przedmiotem życia społecznego, ekonomicznego i politycznego. W związku z powyższym, istnieje niebezpieczeństwo tworzenia dzisiaj pseudokultury promującej tylko kult pieniądza i ciała, wpływów i sławę. Są to wartości bardzo popularne w świecie sportu. Papież, przestrzegając przed tymi zagrożeniami, zachęca do budowania życia społecznego bardziej przyjaznego i otwartego na każdego człowieka. Przesłanek i pobudek do budowania takiego świata, według niego, może dostarczyć chrześcijańska wiara ukazująca osobę nie jako rywala i wroga, ale jako bliźniego¹¹.

Koncepcja osoby w sporcie

Czynne uprawianie sportu i szeroko rozumiana działalność sportowa są jednym z przejawów aktywności człowieka. Celem lepszego zrozumienia wychowawczego wpływu sportu na młodzież, należy przybliżyć i przedstawić obraz osoby ludzkiej w rozumieniu Jana Pawła II. Jego poglądy w powyższej kwestii sytuują się w personalizmie chrześcijańskim, na bazie którego budował on również koncepcje wychowania przez sport i dla sportu. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że personalizm chrześcijański znaczył dla Papieża coś więcej aniżeli tylko humanizm¹². W personalizmie przez niego głoszonym cechy charakterystyczne osoby ludzkiej to autonomia i jej możliwości względem rzeczywistości przyrodniczej i społecznej, z jednoczesnym ścisłym powiązaniem z nadprzyrodzonością¹³. W takiej perspektywie człowiek zajmuje najwyższe miejsce w świecie przyrody¹⁴. Decydują o tym następujące wyróżniki: świadomość, samoświadomość, rozumność, odpowiedzialność, wolność, roztropność, tworzenie kultury i realizacja wyższych wartości. Powyższe atrybuty wyróżniają człowieka w świecie zwierzęcym, jak również

10 Jan Paweł II (1984) *Tak biegnijcie abyście otrzymali nagrodę. Obchody jubileuszowe sportowców*. „Osservatore Romano” nr 4, s. 9.

11 Jan Paweł II (2000) *Rachunek sumienia dla sportu*. www.JanPawelIIiSport.htm, 30.05.2005, s. 1-2.

12 K. Wojtyła (2001) *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin, s. 41; S. Kowalczyk (1994) *Założenia chrześcijańskiego personalizmu* [w:] M. Barlak (red.) *Personalistyczna wizja sportu*. Warszawa, s. 11.

13 Jan Paweł II (2000) *Redemptor hominis* [w:] *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*. Kraków, s. 9.

14 K. Wojtyła (1969) *Osoba i czyn*. Kraków, s. 218.

dają mu moralne prawo do podporządkowania sobie, w sposób odpowiedzialny, wszystkich istniejących bytów. Gdyby więc działacze sportowi używali osoby sportowca tylko jako przedmiotu, uwłaczaliby jego ludzkiej godności¹⁵ Sportowiec, z tej racji, że jest osobą, jest – według Jana Pawła II – najwyższą i wyjątkową wartością świata stworzonego i tym samym „stanowi metafizyczny i aksjologiczny wyznacznik moralnego postępowania w sporcie”¹⁶. Papież podkreśla, że sportowiec nie jest zamkniętą rzeczywistością, ale ciągle staje się dzięki swojej potencjalności. Jego osoba tworzy i kształtuje się cały czas, dostosowując się do życia i do nowych wyzwań, jakie ono niesie¹⁷

Sport, w ujęciu Jana Pawła II, jest środkiem harmonijnego rozwoju całej osoby, tzn. ciała i ducha. Prawo do rozwoju gwarantuje osobie prawo naturalne. Chodzi tutaj o rozwój integralny, cielesny i duchowy¹⁸. Sport, chociaż jest kojarzony przede wszystkim z rozwojem fizycznym osoby, wpływa również na jej ducha. Wymiary fizyczny i duchowy stanowią w osobie doskonałą jedność. Dlatego sport nie może być rozpatrywany w oderwaniu od ducha. Jan Paweł II na spotkaniach z ludźmi sportu przestrzegał ich przed złem, które obecne w sporcie może prowadzić nawet do pewnego rodzaju pokus ucisku i przemocy. W pracy z młodzieżą należy uświadamiać ją o tych niebezpieczeństwach i pomagać przewycięzać takie postawy. Czynne uprawianie sportu, dzięki zdrowym elementom, jakie promuje, wpływa na duchowe i moralne kształtowanie sportowca¹⁹ To z kolei, „poprzez nasilające się kontakty z innymi narodami, może przyczyniać się do budowania uporządkowanego, pokojowego, pracowitego społeczeństwa”²⁰. Według Papieża, być człowiekiem dojrzałym oznacza „być gotowym na przyjęcie całego bogactwa drugiej osoby z jednej strony, a z drugiej to gotowość siebie dać innym”²¹. Przyjęcie takiej koncepcji osoby ułatwia z kolei zrozumienie, czym jest wychowanie młodego człowieka i jaką rolę odgrywa ono w dziedzinie sportu. Jedną z podstawowych tez głoszonych przez Jana Pawła II była ta, że działalność sportowa jako aktywność ludzka, przede wszystkim powinna bronić godności osoby ludzkiej.

15 Jan Paweł II (2000) *Rachunek sumienia dla sportu*, s. 3.

16 Z. Dziubiński (1993) *Sport w kategoriach etyki personalistycznej Jana Pawła II* [w:] Z. Dziubiński (red.) *Chrześcijańska etyka sportu*. Warszawa, s. 31.

17 Jan Paweł II (2004) *Wychowanie młodego pokolenia zadaniem wszystkich*. „Osservatore Romano” nr 11-12, s. 22.

18 K. Wojtyła (1960) *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin, s. 109.

19 Jan Paweł II (2000) *Wszyscy wiecie, co to znaczy ćwiczenie, trening*. Spotkanie ze sportowcami i młodzieżą, St. Louis (USA) 26.01.1999. „Magazyn Olimpijski” nr 4, s. 47.

20 Jan Paweł II (1987) *Sport jako szkoła dzielności i narzędzie zjednoczenia między narodami*. Przemówienie do Włoskiego Komitetu Olimpijskiego [w:] E. Weron (red.) *Nauczanie Papieskie*. Poznań, s. 711.

21 Cyt za: M. Barlak (1993) *O wychowaniu zdrowotnym w perspektywie personalistycznej* [w:] Z. Dziubiński (red.) *Wychowawcze aspekty sportu*. Warszawa, s. 133.

Godność osoby w sporcie

W nauczaniu Jana Pawła II jednym z centralnych tematów była osoba i jej godność. Papież apelował również o to, aby osoba była pierwszym kryterium oceny każdej aktywności człowieka, także w szeroko rozumianej aktywności sportowej. Dla Papieża było oczywiste, że sport jest w służbie osoby, a nie osoba w służbie sportu. Źródłem godności osoby jest fakt, że została ona stworzona na „obraz i podobieństwo Boże”²². To z kolei sprawia, że człowiek przekracza wymiar egzystencji ziemskiej i przeznaczony jest do nadprzyrodzonych celów.

Osoba, która jest istotą rozumną i wolną oraz stanowiąc podmiot praw i obowiązków, staje się „sercem i duszą” nauki społecznej Kościoła. Dlatego Kościół, podkreśla Jan Paweł II, występuje w obronie godności każdego człowieka albo działa na rzecz jej podniesienia. Podobnie w świecie sportu, osoba i jej godność powinny określać teoretyczne obszary strategii sportowej, fazy rozwoju psychomotorycznego oraz waluacji uzyskiwanych wyników przez sportowców. Tak rozumiana godność osoby z jednej strony określa prawa ludzkie i obywatelskie, z drugiej strony przeciwstawia się wszelkim formom degradacji, także degradacji w sporcie. Występujące różne formy wypaczenia w świecie sportu podważające godność człowieka, wpływają z błędnego przewartościowania jednego z jego elementów. Może to być chęć posiadania przewagi nad innymi, pragnienie materialnych korzyści czy kult ciała. Takie traktowanie sportu wcześniej czy później doprowadzi do dewiacji. Przykładem tego może być stosowanie np. dopingu. Papież natomiast przypomina o szczególnym miejscu, jakie posiada człowiek w otaczającym go świecie i o godności wypływającej z jego człowieczeństwa i to bez względu na rasę, narodowość, klasę społeczną, a nawet religię. Wszyscy ludzie są równi wobec swojego Stwórcy. Uprawianie sportu, podkreśla Papież, „jest płaszczyzną porozumienia, tym co zawodników wzajemnie zbliża i pozwala nawiązać więzi oparte na lojalnym współzawodnictwie”²³. Tylko w takim ujęciu sport jest czysty i daje każdemu ze sportowców równe szanse.

Jak już wspomniano, jednym z głównych tematów nauczania Jana Pawła II była godność człowieka. Był on bowiem przekonany, że godność człowieka jest czynnikiem integrującym osobowość, niezależnie od doświadczeń negatywnych czy pozytywnych, jest komponentem poczucia sensu życia i ukierunkowuje egzystencję ku niemu, wpływa na afirmację życia bez względu na warunki i okoliczności. Tak rozumiana godność ułatwia osobie postępowanie zgodne z właściwym systemem wartości, a przede wszystkim spełnia funkcję motywacyjną w sytuacjach zagrożenia życia²⁴. Do takich dochodzi również

22 Por. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, 12.

23 Jan Paweł II (1990) *Kościół broni wartości sportu*, op. cit., s. 32.

24 Jan Paweł II (2000) *Dives in misericordia* [w:] *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, 6.

podczas uprawiania niektórych dyscyplin sportowych. Świadomość godności ułatwia sportowcowi być wiernym własnym poglądom, a także sumieniu, w sytuacjach zewnętrznych nacisków i zbyt wygórowanych żądań. Może dochodzić do niebezpiecznych sytuacji, gdy sportowiec akcentuje jedynie zwycięstwo za wszelką cenę, sukces, korzyść materialną, zapominając o godności własnej osoby. Traci się wówczas prawdziwy sens życia, a relacje społeczne buduje się na kłamstwie, przemocy, a nawet na nienawiści²⁵.

Świadomość i poczucie godności ludzkiej kształtuje się od najwcześniejszych stadiów rozwojowych. Proces ten zachodzi w wychowaniu rodzinnym, a następnie w grupach społecznych, do których jednostka należy, w których żyje, uczy się i rozwija. Odgrywają tutaj ważną rolę oddziaływania wychowawcze akcentujące wartość człowieka i odwołujące się do przesłanek religijnych i moralnych. Według Jana Pawła II, aby uznawać własną godność i godność innych osób, w pracy z młodym człowiekiem należy zwrócić uwagę na:

- a) postępowanie zgodne z właściwymi wartościami. „Sport jest tym bardziej wartościowy, im w większym stopniu podejmuje na terenie siebie właściwym zadania wszechstronnego wychowania. Godność ludzka jest deptana w jednostkach, kiedy brak należytego poszanowania takich wartości jak: wolność, prawo do wyznawania religii, nienaruszalność fizyczna i psychiczna, prawo do życia”²⁶;
- b) postępowanie osoby winno być podporządkowane jej obiektywnemu dobru i ostatecznemu celowi. Jeśli sportowiec, ulegając naciskom, wybierze to, co jest niezgodne z jego godnością, sprawia, że jego wola i on sam staje się moralnie zły, to znaczy, że sprzeciwia się ostatecznemu celowi i najwyższemu dobru – czyli samemu Bogu²⁷;
- c) osoba winna być traktowana jako cel, a nie jako środek. Kiedy sportowiec, widz, działacz sportowy będą traktowani jako środki do osiągnięcia rekordu, medalu, korzyści finansowych lub prestiżu społecznego, uprawiany sport będzie deprecjonował ich godność, słycał wartości humanistyczne, odrzucał zasady antropologii i etyki chrześcijańskiej²⁸;
- d) sport ma być miejscem realizacji dobra. „Dobra gra, doskonałość stylu, pomyślne rezultaty – zyskują na poklasku i podziw. (...) Lojalność, koleżeństwo, przyjaźń, poszanowanie drugiego człowieka, autentyczne braterstwo uszlachetniają i pozwalają ujrzeć z bliska to, co w człowieku wielkie i wzniośle – jego prawdziwą godność”²⁹

25 Jan Paweł II (2000) *Redemptor hominis* [w:] *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, 15.

26 Jan Paweł II (1987) *Obrońcy i promotorzy godności* [w:] E. Weron (red.) *op. cit.*, t. II-1, s. 91.

27 Jan Paweł II (2000) *Veritatis splendor* [w:] *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, 72.

28 Jan Paweł II (1987) *Z Chrystusem wśród sportowców* [w:] E. Weron (red.) *op. cit.*, t. II-1, s. 2.

29 Jan Paweł II (1987) *Sportowa dyscyplina dla integralnej formacji ludzkiej. Przemówienie do włoskich i argentyńskich sportowców* [w:] E. Weron (red.) *op. cit.*, t. II-1, s. 533.

Według Papieża, sport, który akcentuje poszanowanie osoby ludzkiej i zmierza do jej dobra, jest potrzebny i spełnia rolę wychowawczą. Sport, im bardziej uwypukla wymiary pożyteczne dla człowieka i to, co broni jego godności, tym bardziej buduje społeczność, w wymiarze makro i mikro, opartą na poszanowaniu bliźniego, pokoju i sprawiedliwości.

Proces wychowania

Uprawianie sportu, zwłaszcza zawodowego, w którym pomija się wychowanie, wcześniej czy później doprowadzi do wypaczeń i wynaturzeń. W ten sposób dziedzina ta, tak ważna w życiu indywidualnym i społecznym, wykroczy poza ramy humanistycznej kultury fizycznej i masowej. Sport, który bierze pod uwagę wymogi i reguły nauk pedagogicznych, nie tylko właściwie przygotowuje młodego człowieka do udziału w kulturze fizycznej, ale również przygotowuje dojrzałą jednostkę do odpowiedzialnego życia w społeczeństwie. Aby odpowiedzieć na pytanie dotyczące wychowawczej roli sportu, należy przedstawić wychowanie i cele ogólne, jakie ono zakłada. W nauczaniu Jana Pawła II sport jest częścią kultury, której głównym zadaniem jest wychowanie³⁰.

Jan Paweł II opowiadał się za systemem chrześcijańskiego wychowania, który odwołuje się do określonych założeń etycznych i antropologicznych. W pedagogice chrześcijańskiej wychowanie oznacza przede wszystkim spotkanie osób: wychowawcy i wychowanika. Wychowanie oznacza także spotkanie z samym sobą, wartościami, symbolami, tradycjami, znaczeniami, historią. Jak twierdzi Papież, „wychować to znaczy bardzo wiele. Sami wiecie, jak wiele składa się na ten wielki, długi, cierpliwy proces, poprzez który uczymy człowieka (...) człowieczeństwa”³¹.

W swoim nauczaniu Papież wielokrotnie podkreślał, że głównymi wychowawcami dziecka są rodzice. Ze względu na to, że dali życie swojemu dziecku, nabywają niezbywalne prawo i obowiązek do jego wychowania. Rodziców i dzieci łączy również wyjątkowa relacja miłości, jaką jest miłość rodzicielska. Miłość ta inspiruje i wytycza kierunek całemu procesowi wychowania³². Rodzina jest najważniejszą i pierwszą wspólnotą wychowaw-

30 Por. Jan Paweł II (2000) *Evangelium vitae* [w:] *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, 82.

31 Jan Paweł II (1987) *Nadzieja, miłość, pokój. Przemówienie do młodzieży w Tokio* [w:] E. Weron (red.) *op. cit.*, t. IV, s. 369.

32 Jan Paweł II bardzo często w swoim nauczaniu zwracał uwagę na rolę rodziny w wychowaniu. „Obecny stan moralności publicznej nie zawsze zapewnia rodzinie, a zwłaszcza rodzicom, im właściwy i konieczny autorytet. Wymaga więc rodzina szczególnej troski duszpasterskiej. Jedynie rodzina Bogiem silna, rodzina świadoma swych chrześcijańskich zadań może podołać realizowaniu zadań wychowania pełnego człowieka. Dzieła wychowania nie dokonuje się przy pomocy samych instytucji, przy pomocy środków organizacyjno-materialnych, choćby najlepszych, najważniejszy jest tu znowu człowiek oraz jego moralny autorytet wynikający z prawdziwości zasad i zgodności z nimi jego czynów” Jan Paweł II (1989) *Skąd*

czą, ale nie jedyną. Ze względu na charakter społeczny osoby ludzkiej, istnieje duża zależność pomiędzy rozwojem jednostki i całego społeczeństwa. „Zasadą bowiem, podmiotem i celem wszystkich instytucji społecznych jest i powinna być osoba ludzka, zwłaszcza że ze swej natury niewątpliwie wymaga ona życia społecznego”³³ Owocem tej uporządkowanej współpracy różnych czynników wychowawczych jest osoba dojrzała i społecznie odpowiedzialna³⁴.

Wychowanie, z perspektywy wiary, to stopniowe wprowadzanie młodego człowieka w tajemnicę zbawienia. Katolickie wychowanie polega przede wszystkim na przekazywaniu wiary w Chrystusa i jej nieustannym pogłębianiu. W procesie wychowania należy pomagać młodemu człowiekowi stawać się coraz bardziej świadomym otrzymanego „daru wiary”, nauczyć go chwalić Boga Ojca „w Duchu i prawdzie” (J 4, 23) oraz wprowadzić go w tajniki kształtowania własnego życia w sprawiedliwości i w prawdzie³⁵. Prawdziwe wychowanie powinno odsłaniać osobie jej cel ostateczny i wdrażać w proces samowychowania. Nie może również zapomnieć o dobru społeczności, której osoba jest członkiem. Jak bowiem uczy Jan Paweł II, dobro wspólne jest dobrem poszczególnej jednostki. „Należy więc zgodnie z postępem nauk psychologicznych, pedagogicznych i dydaktycznych dopomagać dzieciom i młodzieży w harmonijnym rozwijaniu wrodzonych właściwości fizycznych, moralnych i intelektualnych. Należy również pomagać w zdobywaniu coraz doskonalszego zmysłu odpowiedzialności w należnym kształtowaniu własnego życia przez nieustanny wysiłek i w osiągnięciu prawdziwej wolności, po wielkodusznym i stanowczym przezwyciężaniu przeszkód”³⁶. Pracy wychowawczej z młodymi ludźmi powinna towarzyszyć troska o prawdę, „która musi prowadzić do uczenia jak prawdę odróżnić od fałszu, sprawiedliwe od tego, co nie sprawiedliwe, moralne od tego co niemoralne, to co podnosi człowieka od tego, co nim manipuluje”³⁷ Powyższe kryteria powinny towarzyszyć każdemu wychowaniu, również wychowaniu sportowemu.

płynie siła wewnętrzna polskiej emigracji. Przemówienie podczas spotkania z Polonią Brytyjską na stadionie Crystal Palace [w:] Jan Paweł II w Wielkiej Brytanii i Argentynie – homilie i przemówienia. Warszawa, s. 113.

³³ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”, 25.*

³⁴ Jan Paweł II (1983) *Familiaris consortio* [w:] Jan Paweł II, *Przyszłość idzie przez rodzinę*, Poznań, s. 36.

³⁵ *Deklaracja o Wychowaniu Chrześcijańskim* [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 2.

³⁶ Jan Paweł II (1987) *Jesteście świadkami wewnętrznej prawdy miłości. Przemówienie do uczestników światowego zgromadzenia Ruchu Focolari* [w:] E. Weron (red.) *op. cit.*, t. IV, s. 110.

³⁷ Jan Paweł II (1987) *Macie kształtować ludzi wolnych. Przemówienie do nauczycieli i wychowawców* [w:] E. Weron (red.) *op. cit.*, t. VI, s. 413.

Wychowawcza rola sportu

Każda dyscyplina sportowa ma oddziaływać wychowawczo na osobę, tzn. winna zakładać jej integralny rozwój i proces ten ułatwiać. Natomiast rolą i zadaniem wychowania jest ukształtowanie w sportowcu świadomości i przekonania, że doskonałość fizyczna i sprawność ciała nie są najważniejszym i ostatecznym celem. Akceptacja wartości chrześcijańskich w sporcie, według Papieża, nada mu właściwe znaczenie, sens i kierunek. „Kościół wręcz zachęca do wszystkiego, co zmierza do wychowania, rozwijania i wzmacniania ciała, aby lepiej służyło osiągnięciu osobistej dojrzałości”³⁸. Jan Paweł II zachęca do właściwego traktowania sportu. W takiej optyce czynne uprawianie sportu ułatwia przewyższanie siebie, swoich ograniczeń, mobilizuje do samowychowania i ciężkiej pracy, doprowadzającej często do perfekcji. Jeśli sport podejmuje zadania wychowawcze, staje się w ten sposób wartościowym czynnikiem w procesie rozwoju osoby. Według założeń personalizmu chrześcijańskiego, którego Jan Paweł II był przedstawicielem, celem sportu jest osoba, i jej dobru winny być podporządkowane wszelkie zamierzenia, działania i organizowane imprezy sportowe. W personalizmie Jana Pawła II sport oznacza osobowe spotkanie dwóch wolnych osób (zawodnika i trenera, zawodnika z drugim zawodnikiem, zawodnika z kibicem) i dialog, który obu prowadzi do prawdy, piękna, dobra, odpowiedzialności, pokory i szacunku dla wszystkich³⁹

W pracy wychowawczej ważne jest, aby działania wychowawcy i wychowanka były kierowane i wspomagane przez rozum. Papież zachęcał zawodników i działaczy do stosowania powyższej zasady w sporcie. Uprawianie czynne sportu umożliwia wykorzystanie własnych sprawności, umiejętności i zdolności, które z kolei prowadzą, w przypadku wielu znanych sportowców, do wielkiej popularności. To wszystko nie powinno ograniczać się jedynie do zdobywania korzyści finansowych czy wpływów, ale powinno świadczyć o wartościach duchowych osób zaangażowanych w świat sportu. Ćwiczenia fizyczne regularne i niekiedy bardzo forsowne, nieodzowne w sporcie, właściwie ukierunkowane kształtują w zawodniku cnoty kardynalne, takie jak: roztropność, męstwo, wstrzemięźliwość i sprawiedliwość. Oprócz nich, sport uczy ponadto uczciwości, prawości, opanowania siebie, ducha ofiary, twórczości, zaradności, wielkoduszności, otwarcia się na potrzeby drugich. Tak postrzegany i rozumiany sport staje się miejscem właściwego i dobrego wychowania jednostki⁴⁰

38 Jan Paweł II (1987) *Sport jako szkoła dzielności narzędzie zjednoczenia między narodami. Przemówienie do Włoskiego Komitetu Olimpijskiego* [w:] E. Weron (red.) *op. cit.*, t. II-2, s. 710.

39 Por. Jan Paweł II (2000) *Sport misją i świadectwem*, *op. cit.*, s. 2.

40 Por. Jan Paweł II (1987) *Sport kształtuje cnoty ludzkie. Przemówienie do sportowców* [w:] E. Weron (red.) *op. cit.*, t. IV-1, s. 379.

Współczesne środki masowego przekazu, coraz szybsze i bardziej dostępne dla ogółu społeczeństwa, czynią wydarzenia sportowe zjawiskami popularnymi w życiu społecznym. Z tego powodu sport, promując sprawność fizyczną i psychiczną, zdrowy styl życia, postawę *fair play*, pośrednio wpływa na wychowanie milionów młodych widzów, którzy są miłośnikami sportu i wiernymi kibicami swoich idoli. W takim rozumieniu sport spełnia wychowawczą funkcję wcielania w praktykę starożytnej maksymy „w zdrowym ciele, zdrowy duch” Uprawianie sportu wpływa korzystnie na zdrowie fizyczne osoby i ułatwia równowagę psychiczną. Sport ćwiczy bowiem całego człowieka w dużym wysiłku, duchu wyrzeczenia i odwadze. Jan Paweł II bardzo doceniał funkcję wychowawczą sportu. Przypominał również ludziom sportu, że uprawiając go mogą nie tylko osiągnąć sukcesy, ale i ponieść porażki. Dlatego funkcją wychowawczą sportu powinno być przygotowanie młodego adepta na akceptację zarówno jednych, jak i drugich. Wychowanie sportowe ma też przygotować zawodnika na istniejące niebezpieczeństwa w uprawianej przez niego dyscyplinie. To wszystko powinno ułatwić mu zajęcie odpowiedniej postawy, a nawet podjęcia decyzji o rezygnacji z uprawiania sportu w sytuacji, kiedy nie liczy się on jako osoba, a jedynie rezultat, sława czy pieniądze.

Zakończenie

Wśród różnych teorii i koncepcji sportu, na szczególną uwagę zasługuje koncepcja Jana Pawła II. Wydaje się ona bowiem najbliższa osobie ludzkiej i jej godności. Dla Papieża najważniejszy jest człowiek, który w hierarchii życia społecznego zajmuje szczególne i najważniejsze miejsce. Z racji obrazu Stwórcy, który w sobie nosi, człowiekowi należy się miłość i szacunek. Sport amatorski i zawodowy, który postrzega człowieka i traktuje go jako jedność cielesno-duchową, dążący do realizacji jego dobra, spełnia rolę wychowawczą względem sportowca i jego opiekunów. Wielkie znaczenie mają rekordy, pierwsze miejsca, medale, nagrody, uznanie kibiców, ale nagrodą najważniejszą dla każdego człowieka, także dla sportowca, jest osiągnięcie życia wiecznego.